

Анотація

Л.В.Товчигречка

Особенности двуязычного образования в Украине

В статье сделана попытка определить современное положение двуязычного образования в Украине и определить его основные направления. Рассмотрено правовое обеспечение и особенности образования этнических меньшинств, сотрудничество Украины с европейскими странами в сфере языкового образования. Выделены шаги дальнейшего развития двуязычного образования в Украине.

Ключевые слова: двуязычное образование, образование этнических меньшинств, изучение языков.

Summary

L.V.Tovchygrechka

The Peculiarities of Bilingual Education in Ukraine

An attempt to qualify the present state of bilingual education in Ukraine and define its main trends is made in the article. The legal security and peculiarities of ethnic minorities education, Ukraine's cooperation with European countries in the field of language education is considered. Further steps as for the development of bilingual education in Ukraine are distinguished.

Key words: bilingual education, ethnic minorities education, language learning.

Дата надходження статті:

„4” березня 2011 р.

УДК 378.14:339.9 (045)

В.В.ТРЕТЬКО,

кандидат технічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Компетентнісний підхід в системі професійної підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин

У статті розглянуто концептуальні підходи до формування системи професійної підготовки фахівців в галузі міжнародних відносин. Розкрито головні проблеми, суть та напрями компетентнісного підходу в системі професійної підготовки фахівців міжнародних відносин у вищій школі.

Ключові слова: система, професійна підготовка, концептуальні підходи, фахівець-міжнародник, предметно-функціональні компетенції, стандарт вищої освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціально-економічний прогрес у сучасному світі, що характеризується встановленням ринкових відносин і виникненням нових форм власності, технологіями, що нестримно розвиваються, припускає розширення меж співпраці між державами, взаємодію фахівців різних країн, взаємовплив професійних підходів і традицій. Інтеграційні процеси, що реалізуються у сучасному світі в економіці, політиці, культурі, науці припускають узгодженість і взаємодію між державами, політиками, підприємцями, економістами, вченими. В цих умовах актуалізуються інтеграційні зв'язки і в галузі професійної підготовки фахівців. Водночас, проблема єдиних підходів до визначення якості професійної підготовки сучасного фахівця виходить на рівень міждержавних економічних і політичних інтересів. Вирішенню цієї проблеми сприяє створення єдиного європейського освітнього простору (Болонський процес) і входження до нього України.

У теорії і методиці професійної освіти ідеї інтегративності відображені в концепції глобальної освіти. Однією з умов інтегративності професійної освіти є компетентнісний підхід. Актуальність цього підходу, з одного боку, визначається динамічними процесами в сучасній економіці і соціальному житті, що породжує нові спеціальності, які не мають аналогів. З іншого боку, сучасна соціально-економічна ситуація припускає високу професійну мобільність фахівця, орієнтованого на неперервну освіту, що визначається ЮНЕСКО як освіта „впродовж усього життя”. У цій ситуації саме компетентнісний підхід дозволяє оперативно коригувати вимоги до професійної підготовки фахівця, змінювати його індивідуальну освітню траєкторію.

Сучасні тенденції трансформації суспільства висувають принципово нові вимоги до професійної підготовки фахівців. Ефективність їх виконання значною мірою пов'язана з модернізацією вищої освіти в Україні, що здійснюється в напрямі демократизації, гуманізації, неперервності, випереджувального розвитку, реалізації положень Болонського процесу та спрямована на розробку перспективних моделей підготовки кваліфікованих фахівців відповідно до європейських стандартів. Інтеграційні процеси, зміцнення культурних зв'язків з іншими країнами зумовлюють потребу у фахівцях, кваліфікація яких відповідає міжнародним вимогам до професіоналів, які працюють у сфері міжнародних відносин.

За таких умов проблема професійної підготовки фахівців міжнародних відносин набуває особливої актуальності, оскільки має спрямовуватися на формування особистості, здатної до плідної діяльності в умовах розвитку інтеграційних процесів, особистості, яка володіє не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й вирізняється сформованістю професійно важливих якостей, відповідним рівнем кваліфікації з урахуванням світових і європейських стандартів якості при збереженні національних здобутків і пріоритетів.

Підготовка фахівців-міжнародників пов'язана з динамічним розвитком сучасного ринку праці, який миттєво реагує на політичні й соціально-економічні зміни у світі і вносить істотні зміни в структуру попиту на фахівців цих сфер [1]. Зростає конкуренція і постійно підвищується рівень професійних вимог до випускників з боку працедавців, в першу чергу оцінюються їх практичні навички. Тому забезпечення високої конкурентоспроможності і затребуваності випускників на сучасному ринку праці пов'язане не лише з високою якістю їх фундаментальної загальнопрофесійної підготовки, а й кваліфікаційно-професійними компетенціями.

Це дозволяє сформулювати в якості основної початково-освітньої мети підготовку фахівців, які володіють рівною мірою кваліфікаційно-професійними та предметно-функціональними компетенціями.

Використання компетентнісного підходу в системі професійної підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин ґрунтується на положеннях Закону України „Про вищу освіту” (2002), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Постанови Кабінету Міністрів №787 від 27 серпня 2010 року „Про перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра”. Основні вимоги до професійної підготовки магістрів міжнародних відносин – суб'єкта особистісного й професійного зростання – обґрунтовуються в Концептуальних засадах розвитку освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (2004), галузевому стандарті вищої освіти України, нормативних документах МОН України [2].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз наукових, аналітико-інформаційних джерел, нормативно-законодавчої бази, педагогічного досвіду професійної підготовки фахівців в галузі міжнародних відносин показав, що упродовж останніх років у вітчизняній педагогічній думці активізувалися дослідження з окремих аспектів компетентнісного підходу в системі підготовки фахівців міжнародних відносин у вищих навчальних закладах. Проблема компетенцій та їх формування розглядається у контексті теорії компетентності та компетентнісного підходу до професійної підготовки. В останніх наукових дослідженнях значна увага була зосереджена на проблемі формування компетентності, а не компетенцій. Теоретичні засади формування професійної компетентності у вищій школі розроблені у працях таких вітчизняних науковців, як І.Бех, Н.Бібік, С.Бондар, О.Глузман, М.Головань, О.Гура, Н.Кічук, А.Кузьмінський, О.Локшина, В.Луговий, О.Овчарук, Т.Симоненко, М.Степко та інші. Проблеми компетентнісного підходу знайшли висвітлення в роботах провідних російських дослідників В.Байденка, А.Белкіна, І.Зимньої, М.Ільязової, С.Маруєва, А.Петрова, Ю.Татура, В.Теніщевої, Ю.Тихомирова, В.Шадрикова, С.Шишова та інших. Серед зарубіжних дослідників проблемами компетентнісного підходу займаються Г.Барретт, Р.Еллстром, М.Ераут, Д.МакКлелланд, Р.Мірабл, Л. і С.Спенсери, Р.Уайт, С.Флетчер, Н.Хомський, Е.Шорт та інші.

Формулювання цілей статті... Водночас, системне вивчення проблеми компетентнісного підходу в системі професійної підготовки фахівців міжнародних відносин не стало предметом окремого наукового пошуку, що й зумовило вибір проблеми і визначило *мету статті* – обґрунтувати нові концептуальні засади щодо використання компетентнісного підходу в системі професійної підготовки фахівців міжнародних відносин у вищій школі.

Виклад основного матеріалу... Майбутнє України, реалізація пріоритетів і національних інтересів нашої країни у сфері зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності, зміцнення позицій і авторитету на міжнародній арені, розширення географії ділових зв'язків і забезпечення національної безпеки багато в чому залежать від розуміння та уміння фахівців орієнтуватися у світі, що нестримно змінюється, їх здатності аналізувати і прогнозувати ці зміни, високій громадянській відповідальності перед державою, суспільством і кожною людиною у ухваленні правильних рішень.

У дослідженнях останніх років, присвячених професійній підготовці фахівців, науковці почали активно вживати терміни „компетентність”, „компетенції”, „компетентнісний підхід”. Досвід європейських країн показав, що впровадження компетентнісного підходу виправдовує очікування студентів і роботодавців у тому, що випускники, які готові до розв'язання професійних задач, швидко адаптувались до змін професійного середовища, ефективно справлялися б із функціями відповідно вимогам до професійної діяльності.

Поняття „компетентність”, „компетенції”, „компетентнісний підхід” не вживались у вітчизняній педагогічній семантиці майже до кінця ХХ ст. Традиційними були поняття „знання”, „вміння”,

„навички”, що домінували в освіті більше чотирьох століть. Вони створили цільову складову освіти, зробивши її формалізованою.

Пошуки реформування освіти, у зв'язку із новими соціально-економічними вимогами у суспільстві, привели до появи концепції неперервної освіти, в основі якої ідеї: цілісності, неперервності освіти, багаторівневості, доповнюваності, маневреності. Неперервність в освіті передбачає забезпечення на ступенях системи освіти наскрізності у змісті професійного навчання та постійного професійного розвитку фахівця, вдосконалення професійної компетентності, підвищення конкурентоспроможності з урахуванням науково-технічних досягнень та нових вимог ринку праці. При цьому феномен професійної компетентності та механізм її формування у вітчизняній науці ґрунтовно не досліджувався, а застосовувався механізм автоматичного переносу із західних та американських досліджень змісту, форм, технологій її формування.

Практика підготовки фахівців міжнародних відносин робить очевидним той факт, що знанневий підхід, зорієнтований на формування знань, умінь та навичок, неспроможний забезпечити необхідну якість професійної підготовки, оскільки він відповідає інтенсивному, накопичувальному шляху отримання освіти, при цьому не завжди забезпечує цілісність та системність знань. Бурхливий розвиток інформаційного простору, світові інтеграційні процеси сприяли створенню нових інформаційних потоків знань та їх якіснішого виміру, збільшили обсяг інформації і доступність нових знань з різних наукових галузей та утворення нових, сприяють утворенню нових професій, яких не існували у суспільстві. Ці фактори стали поштовхом для модернізації освіти в цілому і сучасної професійної освіти зокрема, пошуку якісно іншого підходу, який забезпечуватиме вимогу єдності сучасних теорії і практики в їх цілісності, створення передумов для появи іншої парадигми професійної підготовки фахівців, орієнтованої не на забезпечення „знаннями на все життя”, а як мінімум на формування можливостей фахівця навчатися протягом життя, орієнтацію при підготовці майбутніх фахівців на виконання вимог професійної діяльності.

Проаналізувавши досвід підготовки фахівців для професійної діяльності у вищих навчальних закладах Європи та США, дослідники дійшли висновку, що одним із продуктивних підходів до модернізації освіти, спрямованих на підвищення її якості, є компетентнісний [3]. Наукові пошуки дослідників спрямовані на теоретико-методологічне обґрунтування компетентнісного підходу як інноваційного підходу в освіті, формування стандартів на засадах компетентнісного підходу, розробку його моделі, специфіку його упровадження для різних категорій фахівців, особливості щодо формування професійних компетентностей.

У загальному розумінні компетентнісний підхід передбачає формування або розвиток певних якостей особистості, до яких включаються необхідні життєві компетенції – цінності, культурний рівень, наукова обізнаність, виконання професійної діяльності тощо, які визначаються як компетенції або як компетентності.

Визначення сутності компетенції фахівця, її структури, взаємозв'язку категорій „компетентність” і „компетенція” є однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки. Ці питання мають теоретичне й практичне значення, бо відповідно до Болонської угоди країни Європи за спільним рішенням узгоджують необхідні для взаємного визнання освітніх рівнів характеристики результатів навчання, які повинні вимірюватися сукупністю компетенцій, набутих особистістю в процесі професійної освіти. Компетентність вважається однією з основних кар'єрних орієнтацій, що пов'язана з наявністю здібностей і талантів у певній галузі.

Виокремлення й аналіз компетенцій, які формуються у майбутнього фахівця-міжнародника в процесі професійної підготовки у ВНЗ, є важливим для розробки освітніх стандартів вищої освіти. Сьогодні вища школа України використовує стандарти першого покоління, які виявились недостатньо науково обґрунтованими. Досвід їх запровадження показав, що доцільним є не авторитарне застосування, а формування стандартів на основі компетенцій, які відповідають моделі фахівця і вимогам роботодавців. Однією з умов переходу ВНЗ до стандартів вищої освіти є розробка моделі фахівця, у якій результати його професійної підготовки визначаються компетенціями.

Вища професійна освіта України для підготовки фахівців-міжнародників, зорієнтована на державні Галузеві стандарти вищої освіти (ГСВО) [4], в яких не визначається поняття „компетентність/компетенції”. ГСВО містить визначені для спеціальностей і рівнів освіти типологію виробничих функцій, типових завдань діяльності та умінь щодо розв'язання типових задач діяльності, що ґрунтуються на формуванні вмінь у різних проявах та здатності розв'язувати проблеми і задачі соціальної діяльності. Отже, основні вимоги, що закладено у ГСВО, – це вміння та здатності, кваліфікаційні та освітні вимоги, що відповідають розумінню поняття „компетенція”. Визначені компетенції утворюють два вектори – навчальні та професійні. Водночас, аналіз ГСВО для фахівців міжнародних відносин показав, що компетенції та компетентності представлені у загальнофункціональному аспекті, потребують уточнення у відповідності до характеристик

професійної діяльності та задач, що в ній розв'язуються. Звідси, компетентнісний підхід зведено до традиційного знанневого.

Основним інструментом побудови концептуальної моделі підготовки фахівців міжнародних відносин вибрано системний підхід, який дозволяє виявити головні її елементи, визначити їх взаємозв'язок і взаємозалежність, забезпечити розуміння багаторівневості процесів і явищ. Важливо відмітити, що саме системний підхід в розробці даної моделі підготовки фахівця-міжнародника дає можливість вибудовувати результати навчання в двох вимірах: кваліфікаційно-професійному і предметно-компетентнісному і тим самим закладати основу випереджувальної освіти у поєднанні з фундаментальністю і з серйозною методологічною загальнопрофесійною підготовкою фахівця.

Галузь діяльності фахівця-міжнародника в найзагальніших рисах визначена державним освітнім стандартом. Це зовнішня політика і дипломатія, торгівельно-економічна співпраця, двосторонні і багатосторонні комунікаційні зв'язки, інформаційний і культурний обмін. Маючи можливість реалізовувати програми спеціалізації є можливість розширити предметні галузі, запропоновані стандартом. Наприклад, ділові культури в міжнародній співпраці, міжнародний туризм, світові і регіональні інформаційні системи, регіональна інтеграція.

Для виявлення функціональних компетенцій, які визначаються галуззю діяльності, необхідно, по-перше, розкрити її внутрішню структуру, по-друге, вивчити сучасний ринок праці для фахівців-міжнародників і проаналізувати професійні вимоги, що висуваються до них працедавцями.

Структура предметної галузі діяльності фахівця-міжнародника виглядає таким чином:

- предметна галузь діяльності: зовнішня політика і дипломатія, торговельно-економічна співпраця, двосторонні і багатосторонні комунікаційні зв'язки, міжнародний бізнес, інформаційний і культурний обмін, ділова міжкультурна комунікація, світові і регіональні інформаційні системи, інформаційна безпека, регіональна інтеграція; об'єкти професійної діяльності: державні, міжнародні, громадські структури; зовнішньополітичні, зовнішньоекономічні, світові, регіональні інтеграційні і інформаційні процеси; переговорні процеси; міжнародні бізнес-процеси;

- предмет професійної діяльності: реферування, переклад, ведення переговорів, збір і аналіз інформації, моделювання і прогнозування, експертиза, ділова комунікація, громадські зв'язки, маркетинг, забезпечення національної, регіональної і інформаційної безпеки, врегулювання конфліктів, вироблення і ухвалення рішень;

- види професійної діяльності: референт, старший референт, аташе; експерт; старший консультант, консультант; аналітик; перекладач, перекладач-референт; фахівець з переговорного процесу, ділових міжкультурних комунікацій, зв'язків з громадськістю; менеджер за напрямом міжнародної діяльності; керівник відділу, департаменту, компанії, організації і так далі

Аналізу ринку праці відповідно до структури галузі діяльності фахівця-міжнародника дозволив виділити основні професійні вимоги до фахівців цього профілю. З огляду на них програма підготовки фахівців-міжнародників має бути спрямована на формування таких загальнокультурних і професійних компетенцій, а саме: загальнокультурні компетенції: уміння системно мислити, виявляти міжнародно-політичні і дипломатичні сенси і значення проблем, що потрапляють у фокус професійної діяльності; готовність використати в професійній діяльності методи прикладного політичного аналізу міжнародних процесів; готовність до прийняття відповідальності за свої рішення у рамках професійної компетенції, здатність приймати нестандартні рішення, розв'язувати проблемні ситуації; розвиток креативності мислення, професійної ініціативи, ініціації позитивних змін; готовність брати на себе відповідальність і проявити лідерські якості.

Професійні компетенції фахівця-міжнародника визначаються виробничими функціями, типовими завданнями діяльності, зокрема:

- організаційно-адміністративна: здатність аналізувати процес ухвалення рішень з питань міжнародної політики як об'єкту управління; готовність до кооперації з колегами і роботи в колективі, до організації роботи малих колективів виконавців; уміння виконувати доручення керівників у рамках професійних обов'язків на базі отриманих знань і навичок; готовність вести діалог, листування, переговори на іноземній мові у рамках рівня поставлених завдань;

- проектна діяльність: здатність проводити оцінку конкретної міжнародної ситуації; наявність упевнених навичок побудови реферативного письмового тексту і усного представлення думок з міжнародно-політичної проблематики; здатність враховувати чинник економічної ефективності міжнародної діяльності при реалізації програм і проектів.

- виробничо-аналітична діяльність: здатність будувати стратегії аналітичного дослідження довгострокових і середньострокових планів міжнародної діяльності, оцінки ризиків; уміння працювати з матеріалами ЗМІ; володіння технікою встановлення професійних контактів і розвитку професійного спілкування, у тому числі на іноземних мовах; уміння складати дипломатичні документи, проекти угод, контрактів, програм заходів; уміння знаходити, збирати і первинно узагальнювати фактичний матеріал, роблячи обґрунтовані висновки; уміння орієнтуватися в сучасних тенденціях світового

політичного розвитку, глобальних політичних процесів, розумінням їх перспектив і можливих наслідків для України; знання і розуміння логіки глобальних процесів і розвитку всесвітньої політичної системи міжнародних відносин в їх обумовленості економікою, історією, правом; умінням і навичками стеження за динамікою основних характеристик середовища міжнародної безпеки і розуміння їх впливу на національну безпеку України; орієнтація у світових економічних, екологічних, демографічних, міграційних процесах, розумінням механізмів взаємовпливу планетарного середовища, світової економіки і світової політики; розуміння теоретичних і політичних основ правозахисної проблематики в міжнародних відносинах і світової практики захисту прав людини; розуміння основ регулювання міжнародних конфліктів з використанням дипломатичних політико-психологічних, соціально-економічних і силових методів; володіння основами і базовими навичками прикладного аналізу міжнародних ситуацій.

Визначені компетентності є загальними для фахівців-міжнародників і трансформуються в кожному напрямку підготовки, наповнюючись специфічним інструментарієм, змістом професійних завдань. Конкретизація компетентностей у професійній підготовці фахівців міжнародних відносин відбувається на рівні цілей, функцій і виявляється у специфічних способах професійної діяльності. Компетентності наповнюють відповідні способи професійних дій. Водночас кожна з них виявляється у способах професійних дій та діяльності. Ці положення впливають на розробку компетентнісного підходу в системі професійної підготовки майбутніх фахівців міжнародних відносин та побудову моделі для впровадження її у навчальний процес вищої школи. В новій моделі підготовки магістра-міжнародника центральне місце повинне зайняти і знайти віддзеркалення в галузевих стандартах вищої освіти нового покоління формування світогляду, патріотичних почуттів, духовно-моральних цінностей і громадянської позиції, розуміння принципу пріоритету національних, державних інтересів над груповими і особистими.

Список використаних джерел та літератури:

1. Постанова Кабінету Міністрів №787 від 27 серпня 2010 року „Про перелік напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/newstmp/2010/08_09/796.doc
2. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. Комітет з питань науки і освіти: Офіц. вид. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 404 с.
3. Smith Mark K. Competence and Competency. The Encyclopedia of Informal Education, 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.infed.org/biblio/b-comp.htm#further%20reading>.
4. ГСБОУ__04 Галузевий стандарт вищої освіти напрямку підготовки 0304 „Міжнародні відносини”. – К., 2004.

Анотація

В.В.Третько

Компетентносный подход в системе профессиональной подготовки будущих специалистов международных отношений

В статье рассмотрены концептуальные подходы к формированию системы профессиональной подготовки специалистов в области международных отношений. Раскрыты главные проблемы, суть и направления компетентностного подхода в системе профессиональной подготовки специалистов международных отношений в высшей школе.

Ключевые слова: система, профессиональная подготовка, концептуальные подходы, специалист-международник, компетенции, стандарт высшего образования.

Summary

V.V.Tret'ko

Competence Approach in the System of Professional Training of the Future Specialists of International Relations

The article considers the conceptual approaches to formation of the system of professional training of the specialists in the field of international relations. There have been revealed the main problems, content and trends of competence approach in the system of masters' education in international relations.

Key words: system, professional training, conceptual approaches, competences, specialist in international relations, higher education standard.

Дата надходження статті:

„12” квітня 2011 р.